

Unitat 9 La Il·lustració. Kant

1. La Il·lustració
2. Kant
3. Les tres preguntes kantianes
4. La voluntat bona i el deure
5. L'imperatiu categòric
6. La *Fonamentació de la metafísica dels costums*

1. La Il·lustració

- La **Il·lustració** és un moviment cultural, iniciat a la França del segle XVIII, que posa en marxa els principals valors culturals, polítics i socials del món occidental contemporani. Al segle XVIII se l'anomena «el segle de les llums».
- La Il·lustració està en la base de les revolucions francesa (1789) i americana (1776).
- Un dels grans projectes il·lustrats és l'*Enciclopèdia*, dirigida per Diderot i d'Alembert, que es proposava ser un recull de tot el saber humà.
- La Il·lustració no és un moviment homogeni, però, de forma general, es poden assenyalar com a trets comuns característics ([veure text 1](#)):
  - El **culte a la raó**, com a gran instrument d'emancipació de la humanitat.
    - La raó crítica ha de servir per jutjar la validesa de qualsevol creença o costum i, per tant, ha de servir per vèncer la superstició i l'obscurantisme.
    - La raó ha de servir per assegurar el benestar de l'ésser humà.
    - Però, pel que fa a la teoria del coneixement, la major part dels il·lustrats no són racionalistes, sinó empiristes.
  - Els valors de **tolerància, llibertat i igualtat**.
  - La **idea de progrés**.
- Entre els principals pensadors il·lustrats de llengua francesa es pot esmentar **Montesquieu** (1680-1755), **Voltaire** (1694-1778), **Diderot** (1713-1784) i **Rousseau** (1712-1778).

2. Kant

- Kant (1724-1804) és el pensador que porta a les seves darreres conseqüències el programa il·lustrat.
- Va néixer i viure a Königsberg (l'actual Kaliningrad, aleshores capital de la Prússia Oriental).
- La seva obra tanca la filosofia moderna, fent una síntesi entre racionalisme i empirisme, i inicia la filosofia contemporània.
- La posició filosòfica de Kant s'ha anomenat **criticisme**, **apriorisme** o **idealisme transcendental**.
- Es diu que Kant representa, en l'àmbit del pensament, una «revolució copernicana», en el sentit que Kant se centra en les condicions de l'ésser racional que coneix, en les condicions de possibilitat del coneixement, i no en les condicions de les coses conegudes: conèixer no és simplement rebre una informació a través dels sentits, sinó sotmetre allò rebut a unes condicions que imposa l'estructura de la ment de qualsevol ésser racional. El coneixement és la síntesi d'allò rebut i allò posat.
- Obres més importants:
  - Sobre el coneixement:
    - *Crítica de la raó pura* (1781, 1787)
    - *Prolegòmens a tota metafísica futura que vulgui presentar-se com a ciència* (1783)
  - Sobre ètica:
    - *Fonamentació de la metafísica dels costums* (1785)
    - *Crítica de la raó pràctica* (1790)
  - Sobre estètica
    - *Crítica del judici* (1793)

3. Les tres preguntes kantianes

- Si la raó ha de sotmetre a crítica totes les creences o costums, ha de sotmetre's a crítica també a ella mateixa per establir quines són les seves possibilitats i quins són els seus límits. Per això Kant es proposa respondre tres preguntes:
  - **Què puc saber?:** establir quins són els límits de la raó aplicada al coneixement (la raó pura).
  - **Què haig de fer?:** establir quins són els límits de la raó aplicada a l'acció (la raó pràctica)
  - **Què puc esperar?:** establir què pot esperar l'ésser humà en el temps i la història i fora del temps.
- Segons Kant, aquestes tres preguntes es resumeixen en una de sola: **què és l'ésser humà?**. Això és així perquè preguntar-se per l'ésser humà és preguntar-se per les condicions de possibilitat dels seus productes (el coneixement, l'acció...).
- La filosofia de Kant rep el nom d'**idealisme transcendent**.
  - **Idealisme** perquè renuncia a estudiar la realitat en si; és la ment humana la que configura la realitat que coneixem, per tant, cal estudiar les condicions de possibilitat del coneixement.
  - **Transcendent** vol dir, en la filosofia de Kant, que no s'ocupa dels objectes en si, sinó de la manera com els coneixem. En la filosofia de Kant *transcendent* fa referència a les condicions a priori de qualsevol coneixement.

Caracterització de l'ètica kantiana

- Es diu que l'ètica de Kant és:
  - **Deontològica** (el contrari de teleològica): actuar èticament és actuar per respecte al **deure** i no per aconseguir una **finalitat** que es considera el bé suprem.
  - **Autònoma** (el contrari d'heterònoma): el jo s'autoimposa la llei. En el món natural les coses es comporten d'acord amb lleis que no hem decidit, com a resultat de cadenes causals. El món del jo es caracteritza per la seva autonomia: l'ésser humà s'autoimposa la llei. Kant entén la llibertat com la capacitat d'obeir la llei que un es dona a si mateix.
  - **Formal** (el contrari de material): dona la forma de tota norma moral (imperatiu categòric), no el seu contingut.

4. La voluntat bona i el deure

- Què jutgem com a bo o dolent?
  - No qualitats del temperament (intel·ligència, coratge, perseverança): poden esdevenir dolents si no és bona la voluntat que els inspira.
  - No els dons de la fortuna, com la riquesa, el benestar, la salut o la felicitat.
  - No una acció segons les seves conseqüències o la seva utilitat.
  - **L'única cosa bona és la voluntat bona.** L'ètica ha de mirar d'establir quina és la voluntat bona. Es tracta de jutjar la voluntat que inspira l'acció i no l'acció mateixa. [\(veure text 2\)](#)
- **La bona voluntat és la voluntat d'actuar *per deure*.** És a dir, una acció no és bona per les conseqüències que se'n desprenen o pel fi que pretén, sinó només si està feta pel respecte al deure: perquè s'entén que s'ha de fer. [\(veure text 3\)](#)
- **Deure és necessitat d'una acció per respecte a la llei.** És a dir, la necessitat de realitzar una acció no per gust ni per inclinació, sinó en virtut d'una **màxima (principi subjectiu de la voluntat; allò que guia la meva actuació particular)** que em fa actuar per respecte a la llei (principi objectiu de la voluntat)
- Actuar *per deure* no és simplement actuar *conforme al deure*. Actuar *per deure* no és actuar seguint les nostres inclinacions o interessos.
  - Probablement no es pot provar mai que una acció hagi estat feta només *per deure* i potser cap acció humana ho ha estat mai; però, si analitzem l'eticitat, ens adonem que en això consisteix allò bo: la voluntat que inspira una acció per respecte al deure.
  - Actuar *per deure* no ha de ser per força actuar *només per deure*; pot ser actuar *també per deure*.
- D'altra banda, la idea kantiana d'actuar per respecte al deure no defuig la responsabilitat en relació amb les conseqüències de l'acció. El que actua per deure mira de «convocar tots els mitjans que troba a la seva disposició». No vol dir que l'únic que compta és la intenció.

5. L'imperatiu categòric

- Però el deure no ve imposat des de fora de l'ésser humà (ni per la societat, ni per una autoritat externa, ni per Déu), sinó que l'imposa la raó mateixa, amb forma d'un **imperatiu categòric**. Kant distingeix: [\(veure text 4\)](#)
  - **Imperatius hipotètics**: manaments que prescriuen una acció com a bona per tal d'obtenir un fi. Són els propis de les ètiques teleològiques (si vols ser feliç, sigues honest).
  - **Imperatiu categòric**: un manament que prescriu una acció incondicionalment, com a necessària per ella mateixa.
- L'imperatiu categòric que imposa la raó es pot expressar de diverses maneres: [\(veure text 5\)](#)
  - **Actua només segons aquella màxima per la qual puguis al mateix temps voler que ella esdevingui una llei universal.** [\(veure text 6\)](#)
  - **Actua de tal manera que tractis la humanitat, tant en la teva persona com en la persona de qualsevol altre, sempre al mateix temps com a fi, no simplement com a mitjà.** [\(veure text 7\)](#)
- L'imperatiu categòric recolza en l'essència mateixa de la raó. La raó funciona buscant criteris unificadors. En la natura, si un fet no funcionés segons una llei universal ens semblaria absurd, irracional. El mateix passa amb l'acció: una acció satisfà les exigències de la raó quan segueix una llei universal. El criteri, doncs, és el de la **universabilitat: cal actuar de manera que la norma que guï el teu acte serveixi de norma universal**.
- La segona formulació parteix de la consideració del subjecte moral, l'ésser humà, com un fi en si mateix, com un ésser amb dignitat i valor absolut: no serveix per a una altra cosa, sinó que és valuós per ell mateix.
- Aquestes formulacions de l'imperatiu categòric mostren les característiques de l'ètica kantiana:
  - **Deontològica**: basada en el deure
  - **Autònoma**: l'ésser racional no rep la llei moral de fora, sinó que se la dona ell mateix. Actuar per deure és actuar segons una llei autoimposada.
  - **Formal**
- L'ètica de Kant suposa admetre el **lliure albir**. La llibertat és un punt de partida que hem de donar per suposat. A la *Crítica de la raó pràctica* la considerarà un **postulat** (una afirmació que no es pot provar, però que és necessària perquè no siguin absurdes altres afirmacions que es consideren certes) de la raó pràctica. El fet que fem judicis morals fa evident que som lliures, perquè només jutgem moralment aquell que considerem responsable de les seves accions. El món natural es caracteritza per la seva heteronomia: les coses que el formen es comporten d'acord amb lleis que no han decidit. El món del jo es defineix per la seva autonomia.
- Kant entén la llibertat com la capacitat d'obeir la llei que un mateix es dona.